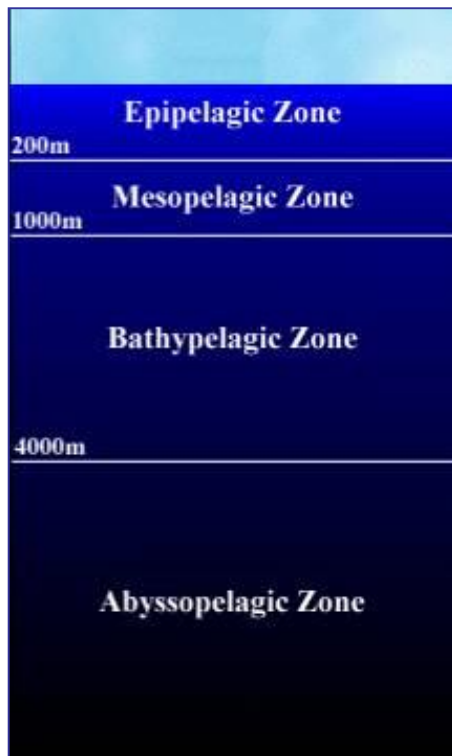

Mořské hlubiny

Hlubokomořský plankton a nekton

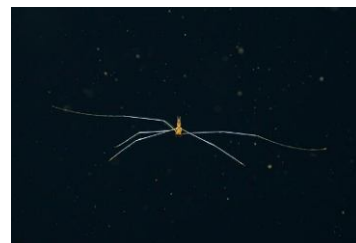
- nedostatek až nepřítomnost světla a primární produkce
- transparentní nebo červeně zbarvení (tj. prakticky neviditelní), predátoři, bioluminiscence, někdy gigantismus, špatná kalcifikace
- medúzy, žebernatky, hlavonožci, korýši (Copepoda, Isopoda, Amphipoda, Caridea), chiméry, žraloci, ryby, vorvaň obrovský (až -2200 m)

Gigantocypris sp. (Ostracoda)
6 druhů; max. 3 cm, kolem -1000 m, obrovské reflexní oči – zachytí slabé bioluminiscenční záření; žijí se hlavně klanonožci

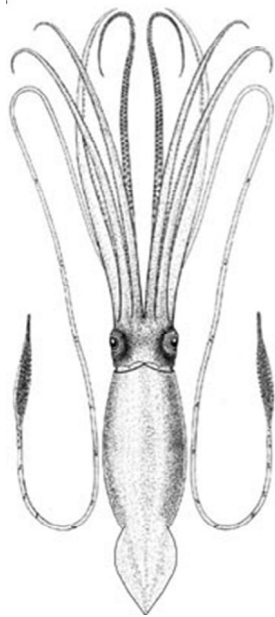
Phronima sp. (Amphipoda)
velké oči, loví klanonožce, osídluje tuniky salp

Munnopsis sp. (Isopoda)
„deep sea spiders“
plavání vpřed i vzad („šlapání vody“)

Cephalopoda

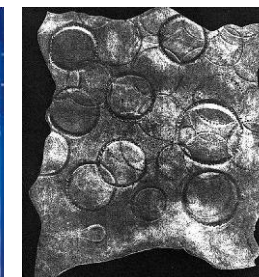
- téměř všichni jsou predátoři, složité chování, vysoce organizovaná NS, komorové oko, ramena + chapadla s přísavkami, silné zobákovité čelisti...

Architeuthis dux - krakatice obrovská
čel. Architeuthidae; ř. *Teuthida*, až 14 m,
♂ méně, teprve od r. 2004 snímky z přír.
habitatu -900 m, ve všech oceánech,
žíví se rybami a chobotnicemi,
sama je potravou vorvaně obrovského →

Nautilus pompilius – loděnka hlubinná
podtř. *Nautiloidea*, „žijící fosílie“, >20 cm, ca 90
ramen bez přísavek; -100 až -300 m, denní
vertikální migrace; špatně vidí; kanál
(siphuncle) - regulace obsahu plynu/vody v
komorách a tím vznášivosti, v -800 m schránka
praskne

nadř. Octopodiformes

- hlubokomořské druhy - ouškovité výrůstky k plavání a malá vnitřní kostra

Grimpoteuthis spp.
„dumbo octopus“
ca 13 druhů, max. 20 cm
-3000 až -4000 m

Stauroteuthis syrtensis
30 cm, až -1000 m, Atlantik

Vampyroteuthis infernalis – vampýrovka hlubinná
až 30 cm, tropy a mírné pásmo, -600 až -1000 m, ramena
spojená blánou; velké oči, přes které přetahuje kůži, 2 dlouhá
filamenta registující potravu; fotofory

Hlubokomořské ryby

- velmi dobré smyslové orgány - např. tykadlovité výrůstky, citlivá postranní čára, velké citlivé oči nebo dobrý čich a hmat
- bioluminiscence – symbiotické bakterie ve fotoforech, slouží k přilákání kořisti, vnitrodruhové komunikaci a rozmnožování nebo obraně oslepením predátora; u někt. produkce červeného světla
- modifikovaná tlama a čelisti, ostré zuby, špatně osifikované kosti, křehká kůže
- maskování – zbarvení tmavé, červené nebo průsvitné

Lophiiformes – d'asové - paprsek hřbetní ploutve jako světélkující vějička (ilicium)

čel. **Ceratiidae** - tykadlovcovití
♀ až ca 1 m; ♂ trpasličí, v
dospělosti žijí přichyceni na ♀,
zcela atrofují až na varlata; -
1000 až -2000 m, celosvětově; např.
Ceratias holboelli

Haplophryne mollis
čel. **Linophrynidae**
bradovousovití
vějička redukovaná;
♂ trpasličí, přisedlí na ♀

***Caulophryne* sp.**, čel.
Caulophrynidae - čertovní-
kovití; bez vějičky, hmatová
tykadla

Perciformes - ostnoploutví

Chiasmodon niger - zubovka černá
čel. Chiasmonidae
subtropy a tropy, -700 až -2800 m; max. 25 cm, spodní čelist přesahuje horní, polyká vcelku ryby větší než je sama (*Gempylus serpens* 86 cm)

Stomiiformes - velkouští

čel. Stomiidae - světloňošovití
červené fotofoty – vidí červeně
zbarvené org.; larva s dlouze
stopkatýma očima

Agryropelectus sp.
čel. Sternoptychidae - stříbrnáčovité
ploché tělo, teleskopické oči, maskování: odraz
na bocích, zespoda bioluminiscence

Argentiniiformes - stříbrnicotvaří

čel. Opistoproctidae – strašníkovití, „barreleye fish“

Winteria telescopa - strašák tmavý
obrovské čočky, bioluminiscence

Macropinna microstoma

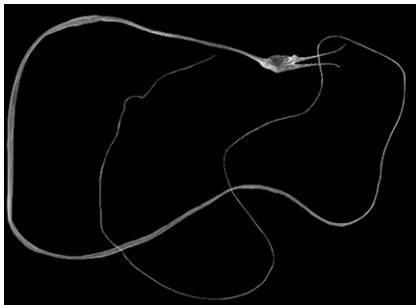
1. foto *2004, rotující oční koule v
transparentní hlavové tkáni; krade kořist
ulovenou trubýši?

Saccopharyngiformes - velkotlamky, příbuzní úhořů

Eurypharynx pelecanooides- širotlamka pelikánovitá

čel. Eurypharyngidae: jen 1 druh; ca 1 m, malé zuby, obrovská
tlama, ale kořist převážně malí korýši, konec ocasu světélkuje;
tropy a subtropy, -900 až -8000 m

Anguilliformes - holobřiší

Nemichtys scolopaceus - úhořovka zobákovitá

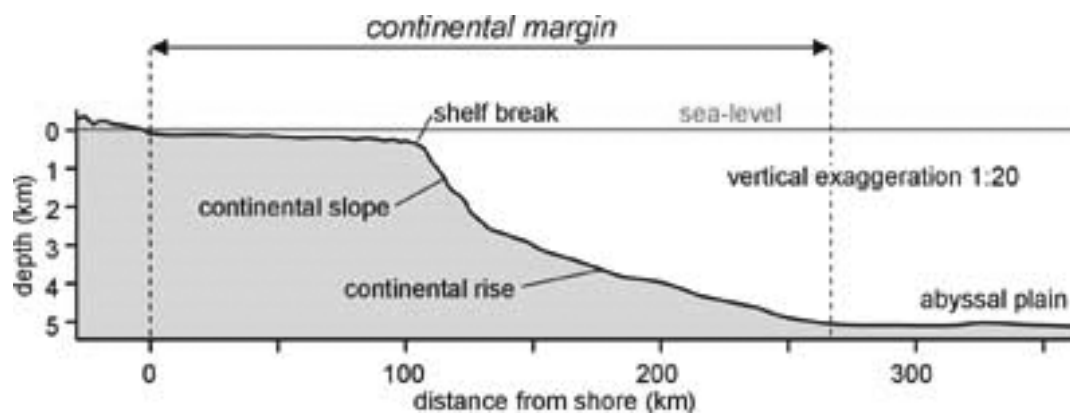
čel. Nemyctiidae; až 1,5 m dlouhý, rozbíhavé čelisti, malé
hákovité zuby – hákuje končetiny korýšů

Hlubokomořské dno: abysální pláň

- ca 60 % povrchu Země
- prům. hloubka -4500 až -6000 m, nerovnosti překryté jemným prachem
- především Atlantik a Indický o., Pacifik málo (lemován příkopy, které zachytí většinu sedimentu)
- biogenní sedimenty – vápnitý kal (kokolitky, dírkonošci, jemně rozdrčené schránky živočichů), makroúlomky měkkýšů a korálů, křemitý kal (rozsivky, mřížovci)
- zdánlivě pustá, ale relativně velká druhová bohatost
- dírkonošci, hlístice, stejnonožci, mnohoštětinatci, mlži, ostnokožci, žaludovci; zdrojem potravy nejčastěji bakterie

nádobí z Titanicu
abysální pláň, sv. Atlantik

Cnidaria

Pennatulacea, Alcyonaria:
A) *Umbellula*: 42 druhů
čel. Umbellulidae

Boloceroides daphneae
čel. Boloceroididae
(Actiniaria); prům. stvolu 1
m, chapadla až 3 m; vých.
Pacifik, kolem -2500 m,
blízko hydroterm. vývěřů,
*1990

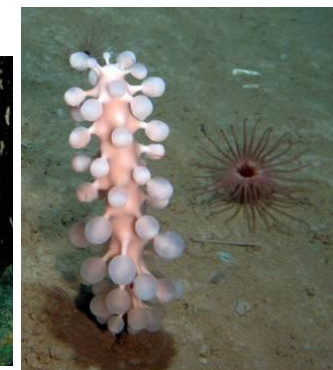
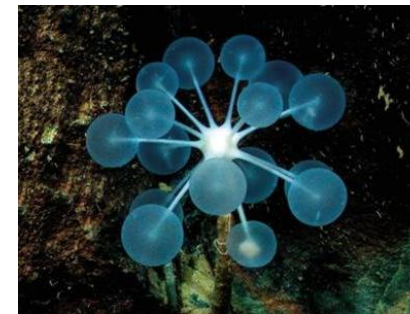

Actiniaria:
Actinoscyphia sp.
čel. Actinoscyphidae
„fly-trap anemone“

„Porifera“

Hexactinellida – mnohoaderné
syncitium, křemité jehlice, často
tvoří početné skupiny; a)
Hyalonema sp., -100 až -6000 m, b)
Euplectella aspergillum
houba pletená, až 60 cm

Chondrocladia - ca 35 druhů
(Demospongia), karnivorní,
kolem -2000 m

Biremas sp. („Polychaeta“)
trsy jemných chapadel
kolem úst k plavání

Pycnogonida - nohatky
hlubokomořští až 50 cm (!), sají
na bezobratlých; Monterey
Canyon ca -3000 m

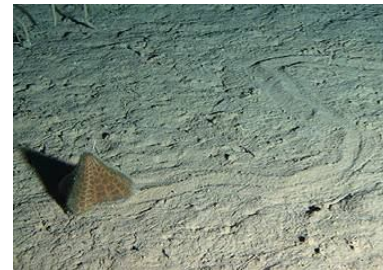
Bathynomus giganteus
(Isopoda, čel. Cirolanidae)
až 70 cm; velké složené
oči, schopnost volvace,
mrchožrout i dravec; velká vajíčka,
larva chybí; studené vody
Atlantiku, -200 až -2200 m

Megadicopia hias
Ascidiacea, čel. Octacnemidae;
Monteray Bay, -200 až -1000 m;
dravec, ústní otvor rychle
sklapne, kořist (klanonožec) je
strávena, zase se otevře

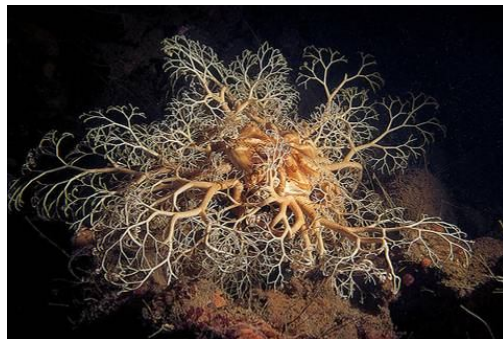
Echinodermata

- hlavní složka bioty mořského dna, zanechávají typické cestičky

Ophiuroidea - hadice

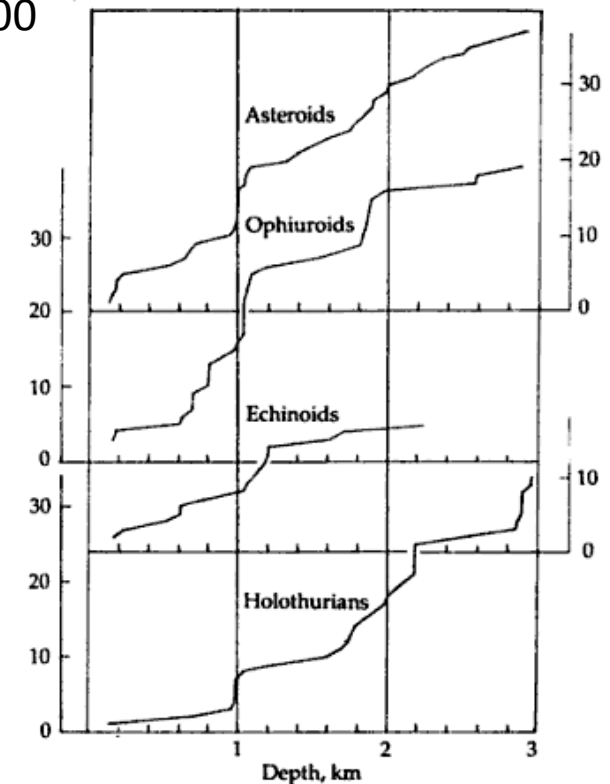
- celkem ca 1900 druhů, mnoho z nich hlubokomořských: -500 až -7000 m
- často sdruženy s houbami a žahavci

Gorgonocephalus arcticus
„Northern basket star“
čel. *Gorgonocephalidae*
(ř. Euryalida); Sev. Atlantik
až -1500 m

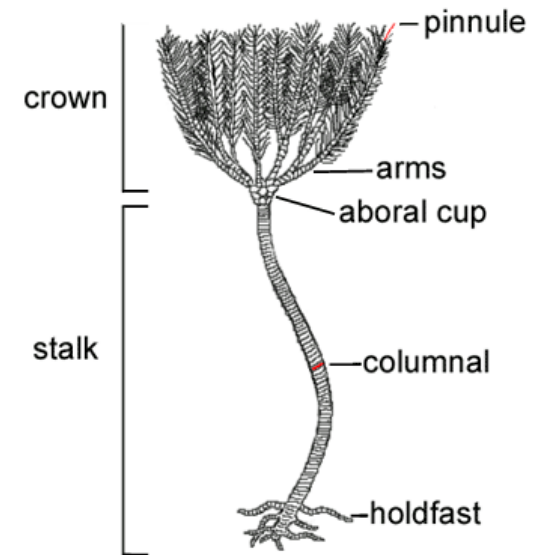
Amphiura filiformis
čel. *Amphiuridae*
(ř. *Ophiurida*); zahrabává se
do sedimentu; Severní moře,
-5 až -1200 m

Kumulativní nárůst druhů ostnokožců -
sv. Atlantik, vlečná síť (Gage 1986)

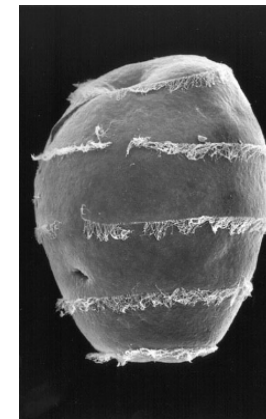
Crinoidea - lilijice

- bazální větev ostnokožců
- tělo vyztužené pohyblivými vápenitými destičkami
- většina druhů (x tis.) fosilních – radiální speciace v ordoviku a triasu; crinoidové vápence (+ dírkonošci, měkkýši)
- fosilní a hlubokomořské mají stvol („sea lilies“)
- typické na hranách kontinentálního zlomu
- recentní hlubokomořské: ř. *Isocrinida*, *Millericrinida*, *Cyrtocrinida*, část *Comatulida* (ca 20 druhů)

Rhizocrinus lofotensis

čel. Bythocrinidae, Comatulida až 10 cm; často husté porosty, od -800 až do více než -2000 m; („živoucí fosilie“ - *G.O. Sars, 1864)

doliolaria

Agaricocrinus americanus

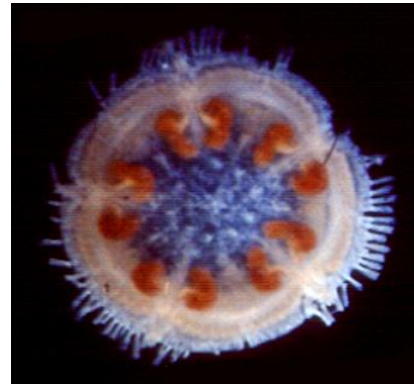
Asteroidea - hvězdice

- až do hloubek -6000 m a více; predátoři/mrchožrouti, filtrátoři (např. *Novodinea*, potravou jsou nejč. batypelagičtí klanonožci), „bahnožrouti“

čel. **Zoroasteridae**

36 druhů, hloubky -200 až -6000 m celosvětově; malý středový terč a dlouhá štíhlá ramena; bílé až oranžovočervené; fosilní záznam

Xyloplax turnerae - 2-13 mm, abysál, na potopeném dřevě; **Concentricycloidea** - pův. jako 6. třída ostnokožců, ale zřejmě patří mezi hvězdice

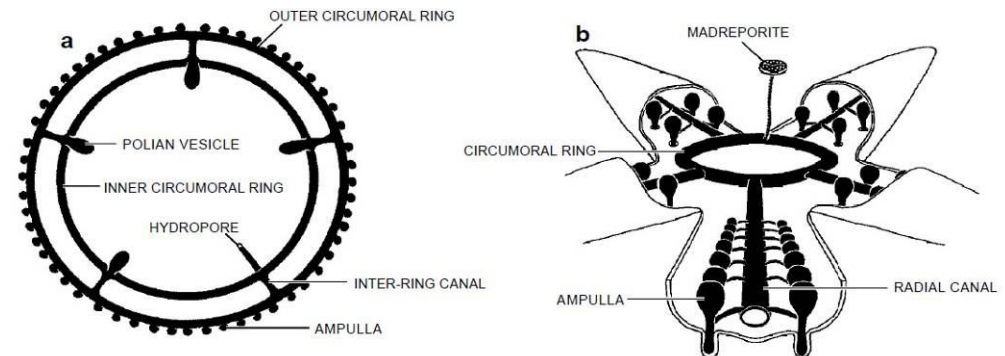

Figure 2. Comparison of adult water-vascular morphology. a: Concentricycloids (based on original descriptions of *Xyloplax turnerae* (Rowe et al. 1988)). b: Other asterozoans (based on asteroids).

Holothuria - sumýši

- 95 % biomasy mořského dna; většina bentických, ale někt. dokážou aktivně plavat
- bohatá střevní mikroflóra - účinnější trávení

Eynpniastes eximia
čel. Pelagothuridae
ca 20 cm; jemné
želatinózní tělo, chybí
vápnité destičky, obrana:
lepivé vlákno; plave, ale
špatně kráčí

Scotoplanes globosa
„sea pig“, čel. Elpidiidae
až 10 cm; Atlantik a
Indopacifik, ca -1000 m;
tubulární kráčivé výběžky,
často vysoké denzity

<http://www.youtube.com/watch?v=x3dvs6C8c7g>

<http://www.youtube.com/watch?v=gr5tN33VziM&feature=related>

Paelopatides confundens
čel. Synallactidae; ca 20 cm,
schopnost plavat

Psychropotes longicauda
čel. Psychropotidae
kosmopolitní druh

Echinoida - ježovky

- ř. *Echinothuroidea* – bazální skupina pravidelných ježovek, většina druhů hlubokomořských; schránka tenká, dekalifikovaná, primární ostny „kopýtkaté“, hřbetní ostny s jedovým váčkem, asi 50 druhů; až do -5000 m

Araeosoma belli
vých. Indický oceán

Phormosoma sp.

- ř. Echinoida

Dermechinus horridus „cactus urchin“
3x vyšší než širší, Aristelova lucerna malá – zřejmě filtrující mikrofág, primární ostny dlouhé svítící, sekundární krátké, ale ve velkém množství; j. polokoule

Ryby a paryby

Aulopiformes - jinožábří

Bathypterois grallator - bezočka chůdovitá, „tripod fish“
čel. Ipnopidae; max. 40 cm, tuhé prodloužené břišní a
ocasní paprsky, plankton naráží do prsních ploutví;
hemafrodit

Lophiiformes

čel. *Ogcocephalidae* – chřestivcovití, „walking bat-fish“
chemické látky k nalákání kořisti: korýši, ryby,
mnohoštětinatci; -200 až -1000 m

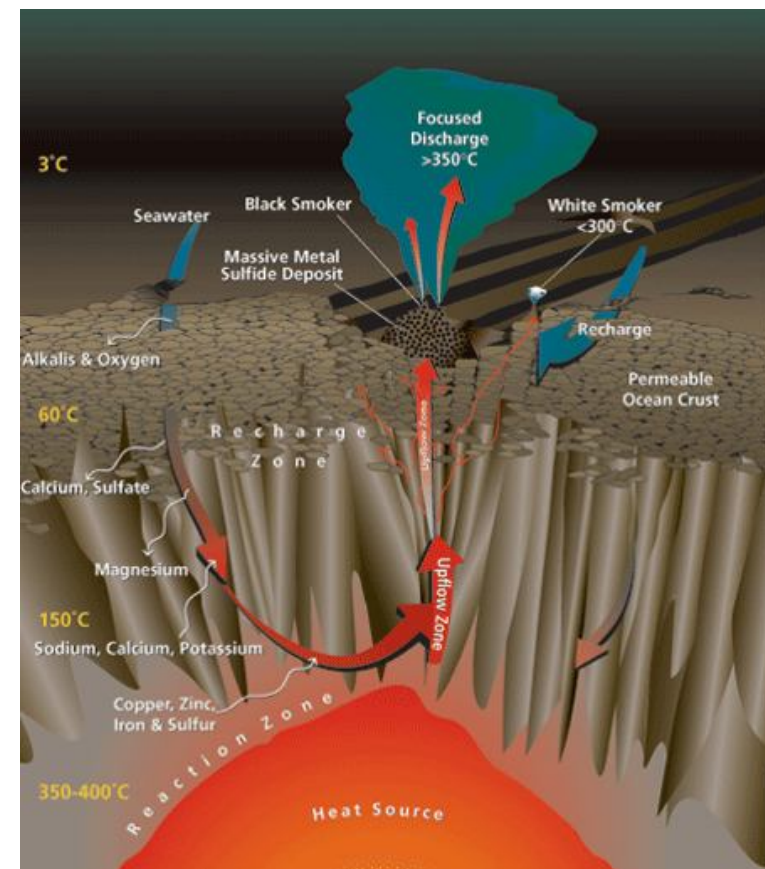
Hexanchiformes - šedouni

Chlamydoselachus anguineus - žralok límcový
až 2 m, kosmopolit, -150 až -1500 m, „živoucí fosilie“;
loví sépie, žraloky a hlubokomořské ryby

Hydrotermální vývěry

- vývěry horké minerální vody podél středooceánských hřbetů a prahů, hloubka obvykle ca -2500-4000 m
- černé kuřáky (>350°C, vysrážené sulfidy kovů, až 30 m vysoké komíny), bílé kuřáky (30-350°C, Ba₂SO₄), vývěry o X°C teplejší než okolní voda
- rozvinutá bentická společenstva: bradatice, mlži, krabi, krevety, plži, ježovky, hvězdice, hadice, sasanky, polypovci, ryby
- prim. producenti - archebakterie oxidují sirovodík – potrava nebo symbionti
- rychlá kolonizace, náhlé extinkce, životnost X-X0 let

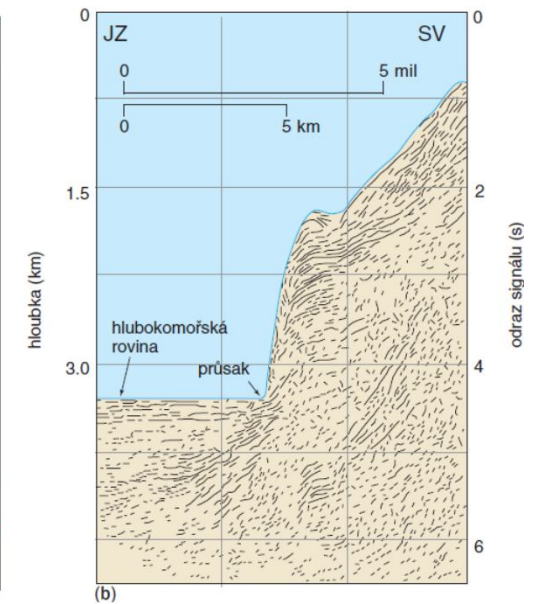
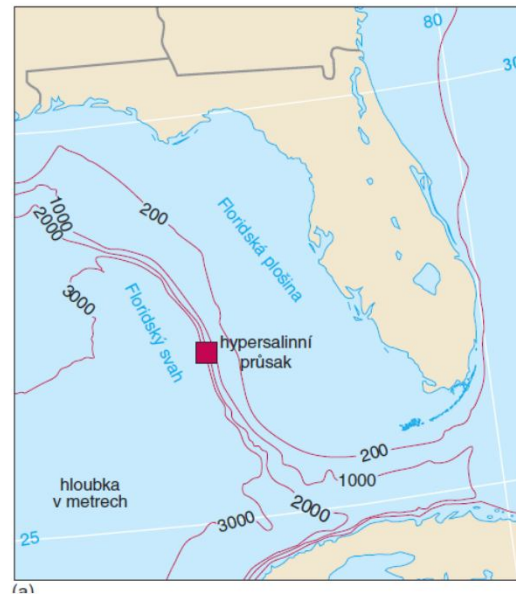

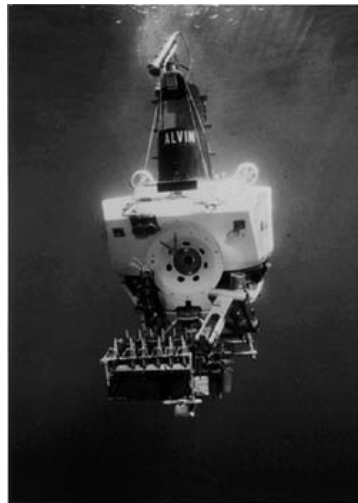
Studené vývěry

- hypersalinní průsaky, průsaky uhlovodíků a průsaky na subdukčních zónách
- i v hloubkách kolem -100 m
- relativně malá diverzita, ale často enormně vysoká biomasa

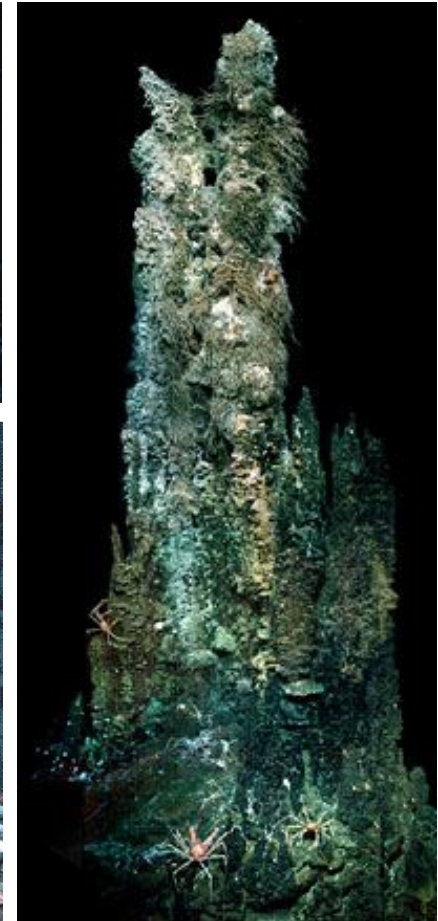
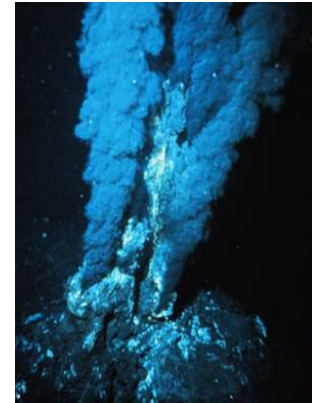

průsak uhlovodíků

ponorka Alvin (1977)

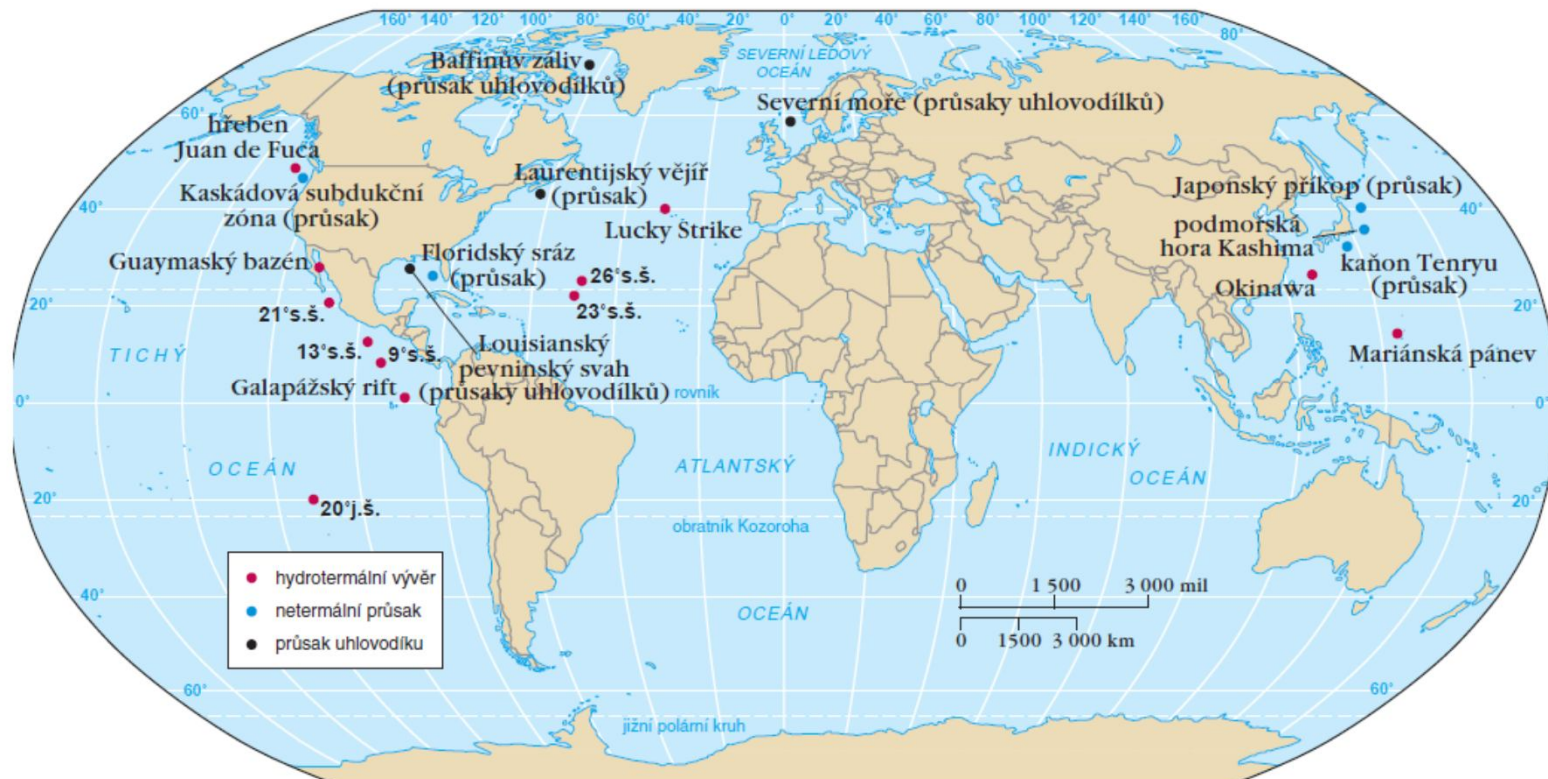

bílý kuřák

černé kuřáky

- Galapážský rift - *1977, -2500 m, 8-12°C, objevena *Riftia*, mlži, krabi
- Východopacifický práh - *1979, 350°C, černý kuřák
- hřeben Juan de Fuca - *1981, průsak na subdukční zóně
- Guaymaský bazén - *1982, průsak
- Floridský sráz, Mexický záliv - *1984, -3000, hypersalinní průsak
- Kaskádová subdukční zóna - *1984, -2036 m, +0,3°C, methan
- Atlantik - *1985, -3500 m, bílé krevety
- Mariánská pánev - *1987
- 9North - *1991, pozorování od vzniku, Nautilus
- Lucky Strike, Azorské ostrovy - *1993, vrchol sopky, -1525 m

„Pogonophora“ – bradatice, pogonofory

- dříve jako samostatný kmen, nyní skupina (třída, řád?) uvnitř „Polychaeta“
- dlouhé červovité až nitkovité tělo v chitinoproteinové rource, pohyb uvnitř trubice
- hemoglobin se 2 vazebnými místy: pro kyslík a sirovodík; dýchací pohyby chapadel
- většinou gonochoristé, oplození vnější
- larvy planktonní a planktonotrofní, trávicí soustava časem atrofuje, autotrofní bakterie fagocytovány
- ca 120 druhů, stále nové objevy; -80 až -9900 m

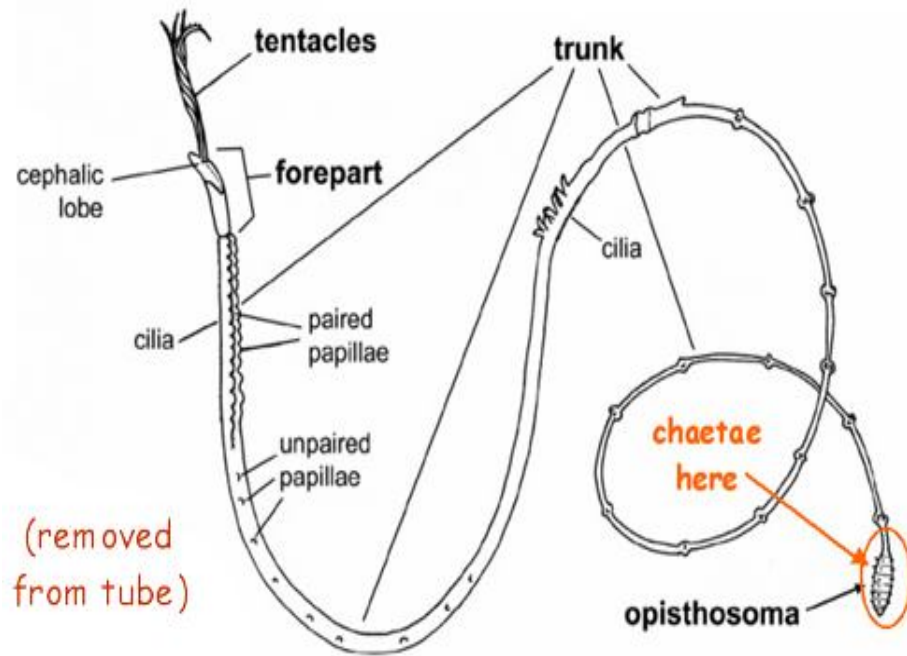

Riftia pachyptila *1977

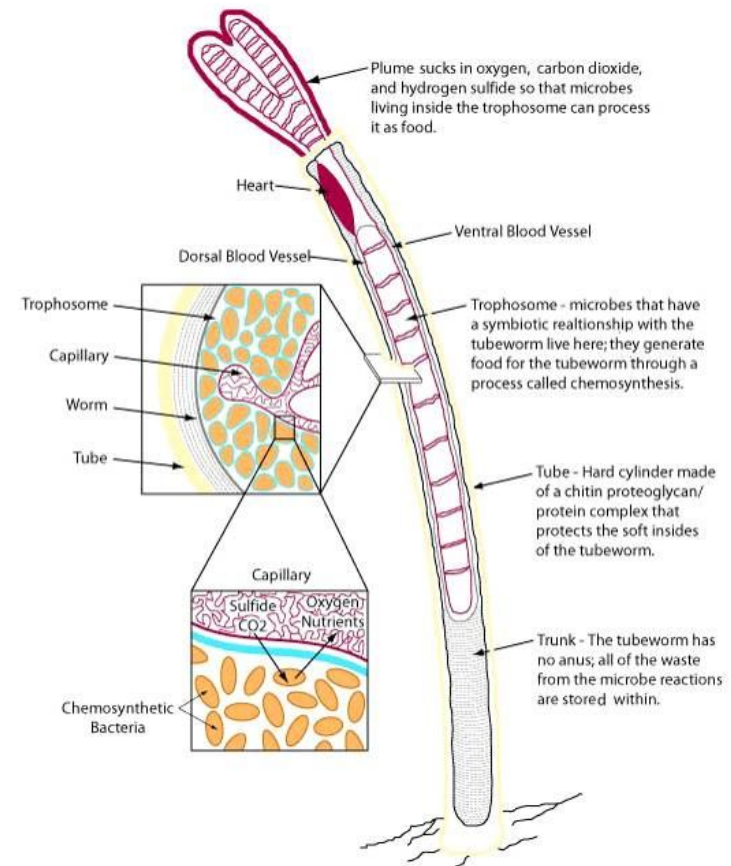

Lamellibranchia sp.

- 4 tělní oddíly 1) tentakulomera: různý počet chapadel, někdy stočené do spirály – dýchání, 2 zrohovatělé laloky; 2) frenulomera: 2 tvrdé hřebeny (frenulum) nebo 2 křídlovité výběžky pro uchycení v trubici; 3) gonomera - nejdelší: pohlavní org. a trofozóm – žláznatá tkáň s chemautotrofními symbionty; 4) opistosoma: štětiny k ukotvení v trubici
- 2 skupiny

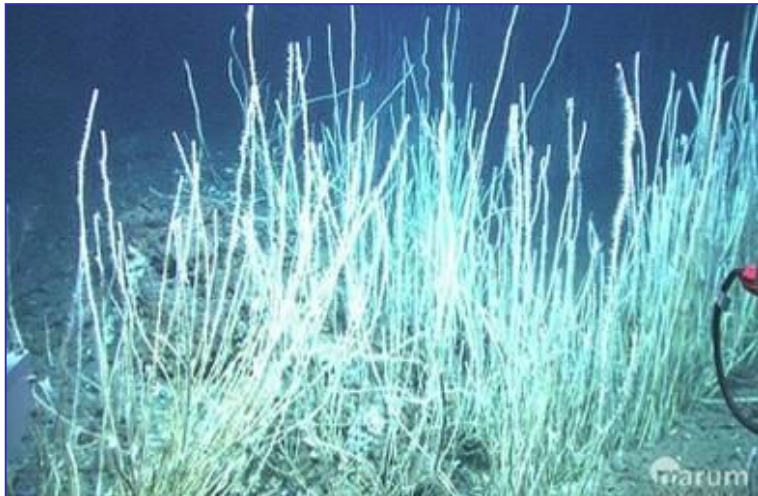
Previata

Vestimentifera

Previata (syn. Frenulata)

- mají frenulum
- chladná voda, od velkých hloubek až do litorálu (Ochotské moře)
- u někt. i omezený příjem org. l.
- čel. *Siboglinidae* (*1914)

Siboglinum

Bobmarleya gadensis

*2008, záliv Cádiz, -2200 m

Vestimentifera

- až 1000 chapadel dále rozvětvených

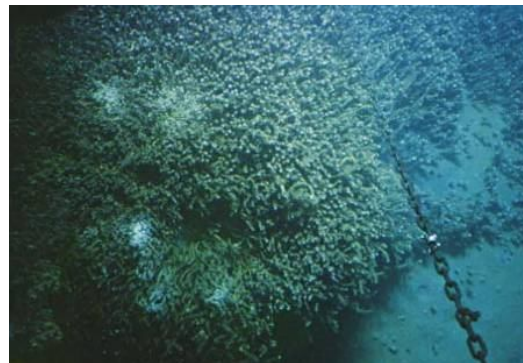
Riftia pachyptila

vých. Pacifik, černé kuřáky - často dominantní, nejrychleji rostoucí bezobr. (85-160 cm/rok), rychlá kolonizace nově vzniklých habitatů (stálý pool larev?)

Lamellibranchia luymesii

trubice max. 3 m, průsak uhlovodíků, Mexický záliv, -500 až -800 m; pomalý růst, až >250 let (!), „kořeny“ nasává H₂S

L. satsumi

trubice až 5 m, průsak uhlovodíků, záliv Kagoshima, -82 m

Molusca: Bivalvia

- mlži s chemoautotrofními symbionty: *Vesicomysidae*, *Mytilidae*, *Solemyidae*, *Thyasidae*, *Lucinidae*, *Teredinidae*
- kolonizace hlubokomořských vývěrů pravděpodobně z mělkého moře, mezistupeň: velrybí zdechlina, potopené dřevo
- larvy nesený abysálními proudy (X00 km), stimulace přisednutí: vysoká mikrobiální denzita, teplota a H₂S

Calyptogena magnifica - až 25 cm
ř. Veneroidea, čel. *Vesicomysidae* (Kelliellidae?);
hydrotermální vývěry, metanové průsaky;
Východopacifický práh a Galapážský rift;
chemoautotr. symbionti na žábrech; trávicí
trakt vymizel; aktivně lezou; potrava pro
chobotnice?

Bathymodiolus: ca 20 druhů
ř. Mytiloidea, čel. *Mytilidae*
Atlantik; přichycení byssovým vláknem,
symbionti na žábrech, ale ústa a střevo
zachovány, filtrace bakterií z vody;
hustoty až 300 ind./m²; největší *B.*
boomerang
(až 36 cm)

„Polychaeta“

- z hydrotermálních vývěrů a studených průsaků známo ca 110 druhů (z ca 8 čel.)
- různá trofická úroveň – spásači bakteriálních povlaků, predátoři, mrchožrouti (např. *Galapagomystides aristata* - hemofág?)
- **Polynoidae** – 2. největší čel., 20 podčel.; abysální pláně, příkopy, hydrotermální vývěry (40 druhů), velrybí mršiny; 23 % druhů komenzálních - hostitelé: žahavci, mlži, Vestimentifera atd.

Branchipolynoe, čel. **Polynoidae**
ca 20 druhů na Vestimentifera,
Bathymodiolus a *Calyptogena* (až 90%
prevalence!) komenzálové nebo paraziti?
v hostiteli heterosexuální páry

Alvinella pompejana, čel. **Alvinellidae**
až ca 13 cm; mukózní rourky na stěnách černých
kuřáků, pionýrský druh; zád' až 80°C, před' ca
20°C; na zádech epibiontní chemolitotrof.
bakterie

Decapoda: Caridea

- krevety čel. *Alvinocarididae* (*Mirocarididae*) - specialisté na redukční prostředí, *Bresiliidae*, *Oplophoridae*
- zvláštní adaptace očí, karotenoidové pigmenty, chemoautotrofní epibionti (na ústních končetinách, stěnách žaberní komůrky, ve střevě)

Alvinocaris, čel. *Alvinocarididae*
rod široce rozšířen v Atlantiku i
Pacifiku; >10 druhů; vysoké denzity
na slávkovém podloží

Rimicaris exoculata, čel. *Bresiliidae*
až 5,5 cm; dominantní na komínech černých
kuřáků Středoatlantského hřbetu (až 2500 ind./m²);
oko chybí, ale má světločivný dorzální orgán
(modro-zelená a IR) x u juvenilů podobná stavba
jako oko povrchních druhů

Decapoda: Anomura, Bachyura

- *Anomura* - většinou pouze částečná nutriční závislost na chemoautotrofech; čel. Galatheidae, Kiwaidae, Chirostylidae, Lithodidae
- *Brachyura* – specializované čel. Bythograeidae, Xenograpsidae....

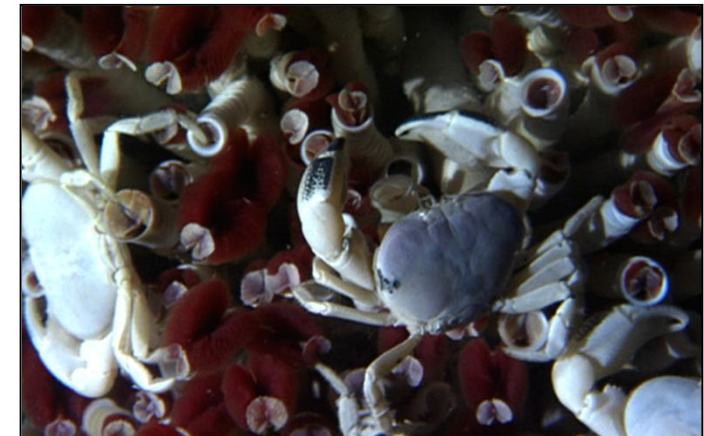

Kiwa hirsuta

„yeti-lobster“ *2005
čel. Kiwaidae, ca 15 cm;
hydroterm. vývěry
- Východopac. práh; slepý,
ochlupení: symbiontní
bakterie; mrchožrout

Lithodidae

Bythograea thermydron

čel. Bythograeidae: 13 druhů
vrcholoví predátoři hydroterm.
vývěrů v Pacifiku; průsvitný
karapax, bez pigmentace; u
dospělců chybí vnější struktura oka
× u juvenilů oko velmi citlivé;
gravidní ♀ - větší vzálenost od
vývěrů (embrya citlivá na sulfidy)

Galatheidae

Thermarces cerberus

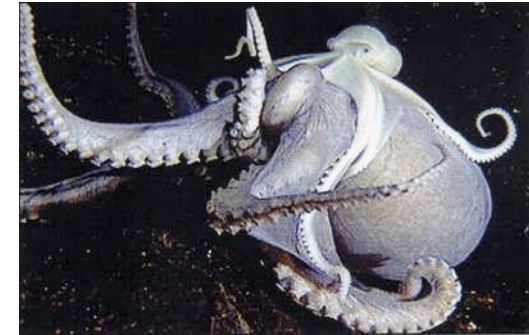
čel. Zoarcidae – slimulovití (Perciformes - ostnoploutví)

Bythites hollisi, čel. Bythitidae
jeskyňovcovití (Ophidiiformes -
hrujovci); běžný na Galapážském a
Východopac. riftu

Benthoctopus
ca 25 druhů,
-200 až -3000 m

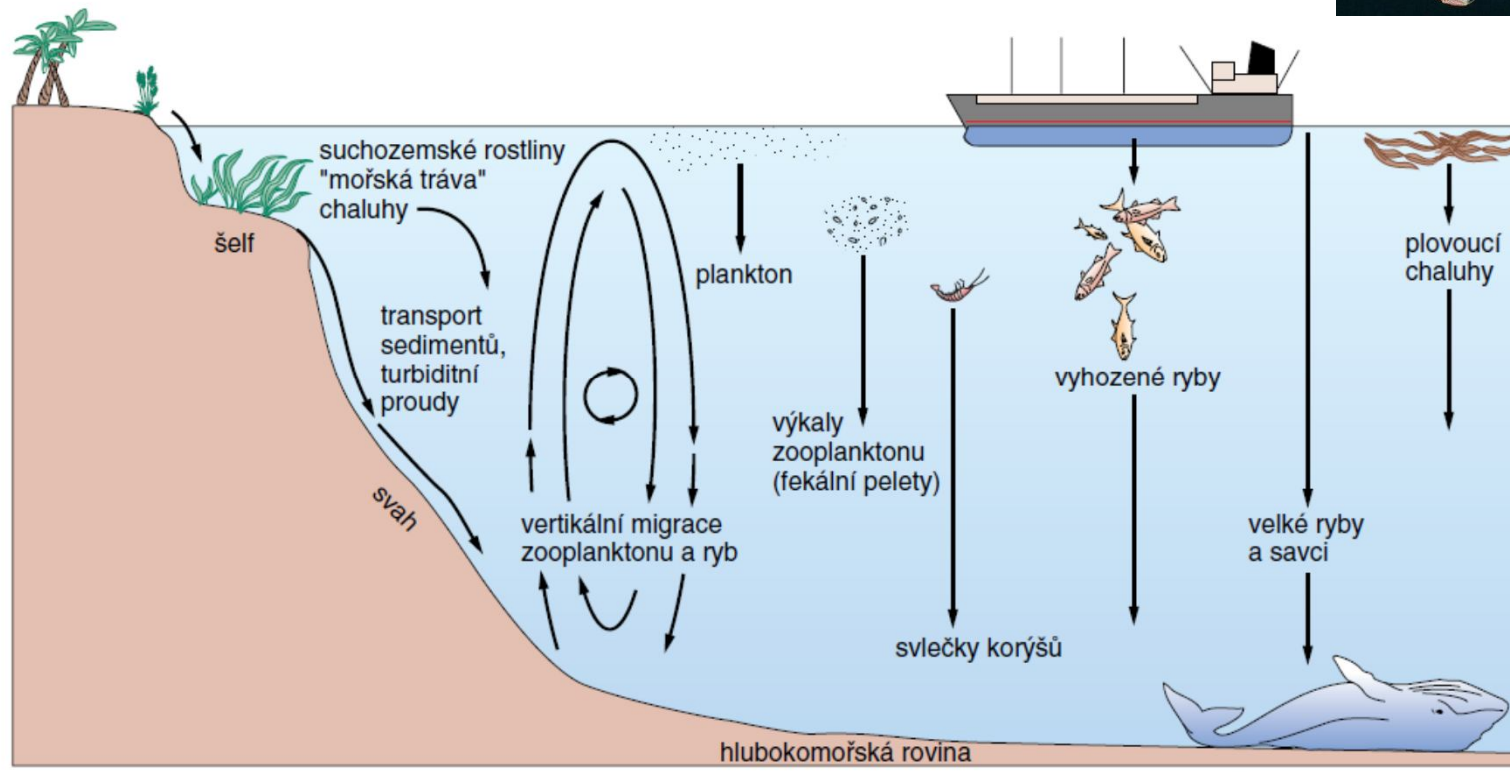
Vulcanoctopus hydrothermalis
čel. Octopodidae

endemit hydroterm. vývěrů Východopacif. prahu;
♀ velmi vzácné, nemají spermathéku; parazitický
klanonožec *Genesis vulcanooctopusi* (*2000)

Zdroje potravy

- mořský sníh – drobná těla (zooplankton) padající ke dnu
- krab *Xenograpsus testudinatus* → hydroterm. vývěry u Taiwanu, ca -200 m

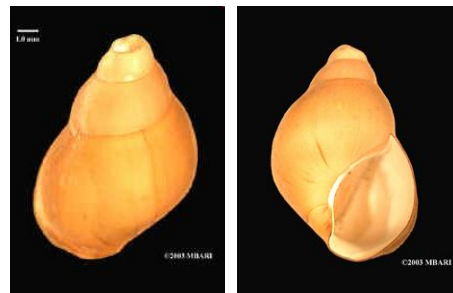
„...zdechlina rozežraná na horkém loži z oblázků...“

- uhynulá těla kytovců, paryb, ryb a tuleňů
- velrybí mršiny - relativně časté habitaty, dosud zaznamenáno >400 druhů rozkladačů (z toho ca 21 výlučně), rozklad může trvat 10-15 let
- sukcese společenstva rozkladačů
  1. mobilní mrchožrouti – rozklad měkkých tkání (různonožci, hlubokomořské ryby a žraloci), rychlost rozkladu až 40–60 kg/den
  2. oportunističtí rozkladači (mnohoštětinatci, klanonožci, krabi, hadice) – kolonizace živinami obohaceného okolí, denzity až 40 tis. ind./m²
  3. anaerobní rozkladači kostí (červi, mlži, stejnonožci, bakterie) – společenstva podobná hydroterm. vývěrům

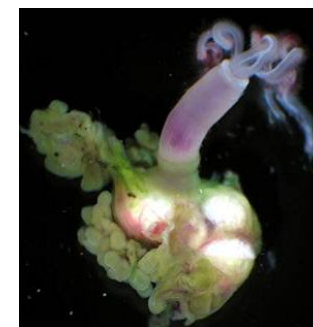
čel. *Lysianassidae* – největší čel. různonožců (>500 druhů), jedni z nejhojnějších mrchožroutů ve světovém oceánu; např. *Eurythenes gryllus* – max. 14 cm, kosmopolit, hlavní dekompozitor hlubokomořského prostředí, batotolerantní (až - 7800 m), stenotermní; veliké mandibuly na krájení potravy, velké střevo, pomalý metabolismus, přežije dlouhé hladovění, při žraní zvětší objem těla 3-5x

Columbellidae:
Astyris permodesta

Lithodidae: *Munidopsis* sp.

Osedax frankpressi – čel. Siboglinidae, ♀ až 7 cm, ♂ 0,2 mm – žijí v těle ♀ (až 100 ind./♀), stádium trochofory, determinace pohlaví dle místa, kde larva přisedne; slizovitý obal, tkáně se symbiont. bakteriemi trvale zanořené v kosti (zeleně), pérovitá chapadla k dýchání kyslíku; vysoká produkce vajíček (vaječníky bílé), po sežrání kosti červ uhne; dosud 2 druhy rodu

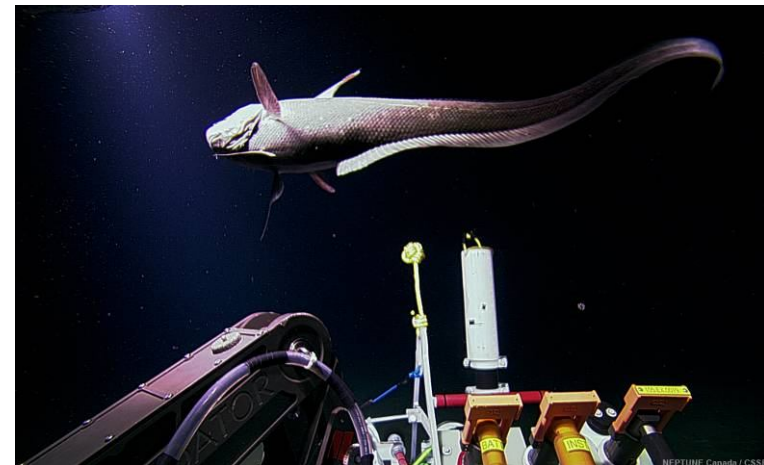

sliznatky čel. *Myxinidae* (Cyclostomata)
kolonizují mršinu jako první, často X00 jedinců
z okolí až 2 km; např. *Eptatretus*, *Myxine*

Somniosus pacificus - světloň pacifický
(Squaliformes - ostrouni); údajně až 7 m, sev. Pacifik, kontinentální šelf a svahy, až kolem -
2000 m; na velrybích mršinách největší jedlík

ryby čel. *Macrouridae* - hlavounovití
(Gadiformes - hrdloploutví)
až 15 % všech abysálních ryb;
např. *Coryphaenoides armatus* -
hlavoun ozbrojený; sv. Pacifik